

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

**SEBEPOJETÍ STUDENTŮ OBORU PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU NA
TEOLOGICKÉ FAKULTĚ JIHOČESKÉ UNIVERZITY V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH**

Vedoucí práce: Mgr. Alena Nohavová, Ph.D

Autor práce: Marcela Kopřivová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: IV.

2016

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum, 16. 3. 2016

Podpis studentky

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Aleně Nohavové, Ph.D za metodické vedení mé práce, za její trpělivost, ochotu, cenné poznatky a rady.

Dále děkuji všem studentům, kteří věnovali svůj čas vyplnění dotazníku k této bakalářské práci.

Obsah

Úvod.....	6
1 Pedagogika volného času.....	8
1.1 Pedagogika.....	8
1.2 Volný čas.....	9
1.3 Pedagogika volného času.....	10
2 Pedagog volného času.....	13
2.1 Osobnostní předpoklady pedagoga volného času.....	13
2.2 Profesní zaměření pedagoga volného času.....	15
3 Profesní příprava pedagoga volného času na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.....	17
3.1 Historický vývoj oboru Pedagogika volného času na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.....	17
3.2 Obor Pedagogika volného času na TF JU dnes.....	17
3.3 Obsah studia.....	18
3.4 Délka a podmínky studia oboru PVČ.....	19
4 Sebepojetí.....	20
4.1 Osobnost.....	20
4.1.1 Utváření osobnosti.....	20
4.2 Sebepojetí a sebehodnocení.....	21
5 Reflexe a sebereflexe.....	24
5.1 Reflexe.....	24
5.2 Sebereflexe.....	24
6 Praktická část.....	26
6.1 Téma výzkumu – cíl výzkumu, výzkumný design.....	26
6.2 Metodologie výzkumu.....	26
6.2.1 Účel výzkumu.....	26
6.2.2 Výzkumné otázky.....	27
6.2.3 Výběr respondentů.....	27
6.2.4 Metoda získávání dat a její analýza.....	27
6.3 Výsledky výzkumu.....	28
6.3.1 Vnímání a hodnocení studia.....	29

6.3.2	Pozitivní vnímání studia	29
6.3.3	Přínos pro budoucí povolání	30
6.3.4	Nejdůležitější na studiu	31
6.3.5	Negativní na studiu	32
6.3.6	Při studiu chybělo	32
6.3.7	Možnost změnit na studiu	33
6.3.8	Rozvoj osobnosti během studia	34
6.3.9	Změna pro podporu rozvoje osobnosti	34
6.3.10	Praxe	35
6.4	Shrnutí výzkumu	35
6.5	Diskuze.....	40
Závěr	42
Seznam použitých zdrojů	43
Seznam příloh	47

Úvod

Ráda vzpomínám na poslední roky svého studia. Hlavně na významné předměty, ze kterých si odnáším do života mnoho poznatků a zkušeností. Velmi podstatná část mých vzpomínek je zaměřena na vyučující, kteří jako průvodci tímto oborem byli při předávání svých znalostí tolik inspirující svým přístupem a odborností. Pokud vzpomínáme na roky, pro nás natolik významné, uvědomujeme si určité změny a posun v našem jednání a pohledu na svět. Proto jsem se v této práci zaměřila na studenty končícího ročníku oboru Pedagogika volného času a jejich reflektování studia.

Jsem velice potěšena, že jsem si mohla vybrat toto téma jako svou bakalářskou práci, poněvadž roky svého studia vnímám jako velice přínosné. Zajímalo mě, zda tento přínos vnímají i jiní studenti oboru Pedagogika volného času na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (dále jen TF JU v ČB), a jakým způsobem vnímají svůj osobní rozvoj.

Obsah sebepojetí je daný sociální zkušeností jedince. Lze říci, že jde o postupné narůstání informací o sobě samém během určité doby.¹ V této práci jsem pojala za určitou dobu získání zkušeností dobu studia. Popisuji zde, jak studenti pohlížejí na studium.

V této práci si kladu za cíl reflektovat studium na TF JU v ČB z pohledu studentů končícího ročníku v oboru Pedagogika volného času, programu vychovatelství v akademickém roce 2015/2016. Záměrně jsem vybrala své respondenty nejen v prezenční formě studia, ale také v kombinované. V tomto oboru je důležitá praxe, která většinou prezenčním studentům chybí, oproti nim již někteří respondenti kombinované formy studia v praxi působí. Ve vyhodnocování tyto dvě skupiny respondentů neporovnávám, pouze popisuji jejich výpovědi.

Teoretická část slouží jako podklad pro část praktickou. V první části vymezuji klíčové pojmy pro obor Pedagogika volného času. Obsah první kapitoly je zaměřen na pojem pedagogika volného času. Ve druhé kapitole popisují čtenáři pedagoga volného času. Třetí kapitola obsahuje profesní přípravu pedagoga volného času na TF JU v ČB. V následující čtvrté části je popsán pojem sebepojetí, na které navazuje pátá část, a tou je reflexe a sebereflexe.

¹ Srov. BLATNÝ, M. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*, s. 118.

Poslední šestá kapitola obsahuje samotnou výzkumnou část mé práce. Nejprve představuji téma výzkumu a výzkumný design. Následují výsledky výzkumu, kde rozdělují výpovědi respondentů do kategorií a popisují je ve vztahu k cíli výzkumu, který je, jak již bylo uvedeno, reflektovat studium na TF JU v ČB z pohledu studentů končícího ročníku v oboru Pedagogika volného času, programu vychovatelství v akademickém roce 2015/2016.

Mezi základní zdroje, o které se tato práce opírá, patří: *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení* od H. Belze a M. Siegrista, *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy* od M. Blatného, *Děti, mládež a volný čas* od B. Hofbauera, *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase* od M. Kaplánka a *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání* od V. Smékala.

1 Pedagogika volného času

Vzhledem k zaměření této bakalářské práce je důležité vymezit nejprve základní pojmy: pedagogika, volný čas a pedagogika volného času a uvést jejich základní charakteristiku.

1.1 Pedagogika

V pedagogickém slovníku nalezneme, že pedagogika je „*věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti*“.² Tato věda má různé varianty pojetí pedagogiky lišící se podle jednotlivých autorů, teoretických směrů a kulturní orientace.³

Pokud budeme hovořit o pedagogice jako o vědě a výzkumu zabývající se výchovou a vzděláváním, vymezíme nejprve tyto dva termíny: výchova, vzdělávání.

Ve výchově jde o záměrné utváření člověka, a to cílevědomě uvědoměle.⁴ Jde o proces, ve kterém je duchovní majetek společnosti předáván z generace na generaci prostřednictvím rodinné výchovy. Na dítě působí již od nejranějšího věku, kdy se učí určité vzorce a normy chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod.⁵

„*Učení a vzdělávání se dnes přikládá podobný význam, jaký v historii lidstva sehrála průmyslová revoluce.*“⁶ Je to dlouhodobá a institucionalizovaná specifická edukace, kterou provádějí profesionální edukátoři, kteří se řídí legislativou.⁷ Z hlediska výchovného působení je důležité při procesu učení zodpovědět dvě otázky. Pedagog by měl svým žákům vysvětlit, **proč** se učí to, co se učí a **jaký** význam pro ně budou mít osvojené znalosti a dovednosti.⁸

Pedagogika jako věda se opírá o okruh jiných spolupracujících věd, který se stále rozšiřuje. Je to z důvodu složitosti jevů, které pedagogika zkoumá. Opírá se o výsledky zkoumání sociálních, přírodních i technických věd.⁹

² PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 151.

³ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*, s. 15.

⁴ Srov. HORÁK, J. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky: úvod do studia oboru*, s. 8.

⁵ Srov. PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*, s. 16.

⁶ Tamtéž, s. 23.

⁷ Srov. Tamtéž, s. 18.

⁸ Srov. HORÁK, J. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky: úvod do studia oboru*, s. 8.

⁹ Srov. Tamtéž, s. 16 – 17.

1.2 Volný čas

Volným časem je čas mimo pracovní proces (školu) a nepatří do něj čas na biologické potřeby člověka (spánek, jídlo, osobní hygiena), dojíždění za prací, ani další povinnosti (chod rodiny, provoz domácnosti, péči o děti), které jsou nutné pro splnění potřeb a povinností jedince. Je to čas, který má člověk k dispozici pro činnosti sebeurčující a sebevytvářející (rozvoj zájmové sféry, zlepšení kvalifikace, účast na veřejném životě, odpočinek a zábava).¹⁰

Termín volný čas je možné chápat v pozitivním a negativním slova smyslu. Negativním vymezením pojmu volný čas se rozumí volný čas, který je součástí denního průběhu a vzniká po studijně nebo pracovním podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a po uspokojení základních fyziologických potřeb. Oproti tomu pozitivní chápání volného času je zaměřeno na časový prostor, ve kterém má jedinec svobodnou vůli. Sám a nezávisle rozhoduje, jaké povinnosti chce realizovat a aktivně volný čas využívá ke svému rozvoji.¹¹ Pokud chceme hovořit o činnosti ve volném čase, musíme dbát na základní podmínky – aby jedinec neměl v danou chvíli vůči ničemu a nikomu žádné povinnosti, a činnost, kterou bude vykonávat, bude dle jeho svobodného rozhodnutí, bude ho bavit, přinášet mu radost a uspokojení.¹²

V chápání volného času se mnozí odborníci neshodují. O jeho existenci, hovoří někteří autoři až od druhé poloviny 19. století. V té době je volný čas považován za společenský jev, týkající se široké veřejnosti.¹³ Vždy tomu tak nebylo, jak dosvědčuje Kratochvílová, která popisuje dílo anglického sociologa Kennetha Roberta (Leisure, 1970). Ten v něm vyjadřuje odpor k jakýmkoli výchovným snahám v oblasti volného času. Volný čas má být podle něj výsledkem svobodné volby člověka, podle jeho zájmů a zálib, proto nesmí být nikým usměrňována.¹⁴

Pokud se podíváme na volný čas, jako na společenský fenomén, rozumí se jím rozsáhlá sféra, která není zcela ovlivňována pouze vlastními pravidly, zákony a normami, ale je součástí průmyslově společenského systému.¹⁵ „Nárůst volného času

¹⁰ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 10.

¹¹ Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času: úvod do studia oboru*, s. 23 – 24.

¹² Srov. SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*, s. 14.

¹³ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*, s. 78.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 77.

¹⁵ Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času: úvod do studia oboru*, s. 12.

je spojován s rozvojem hospodářství a technickým pokrokem.“¹⁶ V měnící se společnosti (ať už díky vědeckotechnickému pokroku, urbanizaci, motorizaci, atd.) ovlivňoval pozici člověka, uprostřed sociálního a životního prostředí, rostoucí blahobyt. Právě tyto faktory měly dopad na změny životního způsobu a stylu. Negativním dopadem tohoto pokroku je individuální stres, pokles osobní zdatnosti a různé formy maladaptace.¹⁷ Lidé se tedy přirozeně snaží někde realizovat a kompenzovat čas strávený v práci, který může být pocíťován jako nedostatečný v oblasti jejich růstu. Hledají prostor pro objevování pravých kvalit života, možnosti seberealizace a uspokojení potřeb. Tento prostor nalézají ve sféře volného času.¹⁸

1.3 Pedagogika volného času

Volný čas se vždy bral jako samozřejmost, avšak zájem o pedagogiku volného času jako o vědu začal v Německu, a to ve 20. letech 20. století. Pedagogika volného času začala být díky vědeckému úsilí ovlivňována a rozvíjena. V této době byla snaha o rozšíření volného času v Evropě.¹⁹ „*Volný čas byl v praxi a teorii postupně doceňován v mezinárodním měřítku, což se odrazilo také v terminologii*“²⁰ Začala se objevovat například označení zařízení, které známe i dnes – zařízení volného času.²¹

Nejprve vznikala zařízení zabývající se volným časem z hlediska péče, resocializace a reedukace sociálně nebo zdravotně ohrožených, postižených dětí a mladých lidí. Tato zařízení byla později doplňována novými typy zařízení, které měla možnost využívat celá mladá generace. Cílem bylo působit na děti/mládež všestranně výchovně a rozvíjet různé stránky jejich osobnosti.²² Mnoho autorů, kteří se zabývají volnočasovou tematikou, vidí rozvoj osobnosti a vztahů jako základ výchovy ve volném čase.²³ Toto je také jedno ze tří oblastí, do kterých rozčleňuje obsah výchovy ve volném čase Ján Grác a Igor Kominarec. Další oblastí výchovy, dle těchto dvou pedagogů, je

¹⁶ SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*, s. 9.

¹⁷ Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMĚKAL, V. *Základy pedagogiky volného času: úvod do studia oboru*, s. 13 – 14.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 25.

¹⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*, s. 70.

²⁰ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 17.

²¹ Srov. Tamtéž, s. 17.

²² Srov. HOFBAUER, B. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*, s. 17.

²³ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*, s. 88.

cílevědomé rozšiřování kulturního rozvoje dětí a mládeže a vytvoření prostoru k naplňování jejich přání a tužeb. Ve třetí oblasti se jedná o praktickou činnost.²⁴

Grác a Kominarec, jak již bylo uvedeno, rozčleňují oblasti výchovy ve volném čase do tří oblastí. Existuje však více pohledů na tuto oblast. Dále uvedeme příklady dalších, jako je pohled Lokajíčkové, Pávkové či Kratochvílové.

Lokajíčková uvádí trojí dělení při vymezení cíle výchovy k prožívání volného času. Do první oblasti řadí výchovu k optimálnímu odpočinku, jejímž smyslem je naučit děti a mládež odpočívat. Druhá rovina je zaměřena na určitou formu zábavy a třetím pojetím je výchova účastníků k aktivnímu spolužití s lidmi.²⁵

Pávková a kol. popisují obecný cíl výchovy, který je formulován jako „*výchova mnohostranně harmonicky rozvinuté osobnosti*“²⁶. Výchovné cíle by měly plnit funkce výchovné, zdravotní, relaxační, regenerační, kompenzační i sociální. Nejsou to jediné cíle výchovy. Dětem by výchova měla dát vědomosti, dovednosti, postoje a také schopnosti odolávat nástrahám, kterým musí čelit v současné společnosti.²⁷

Kratochvílová uvádí, že cíl je podstatně důležitá kategorie v pedagogické teorii a ve výchově v praxi. Od cíle se odvíjí celý proces výchovy – obsah, formy, metody, prostředky. Výchovný cíl je něco, čeho chce někdo dosáhnout výchovným působením. Mimo výchovné působení záleží na psychických dispozicích vychovávaného. Kratochvílová také hovoří o výchově v souvislosti s vlastnostmi osobnosti, do kterých začleňuje schopnosti, zájmy, přesvědčení, postoje, vědomosti aj.²⁸

Pro Hofbauera je klíčovým cílem a také východiskem volnočasového působení dítě, či mladý člověk sám o sobě. Proces výchovy má být zaměřen na rozvoj osobnostních předpokladů, zájmů, vizí a kompetencí.²⁹

Pedagogické ovlivňování volného času je považováno za nezbytnou a důležitou součást výchovného působení na děti, mládež a dospělé. Pedagogové musí respektovat, při záměrném a cílevědomém působení, základní principy výchovy ve volném čase, mezi které patří principy dobrovolné účasti, pestrosti a přitažlivosti. Kromě výše

²⁴ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*, s. 89.

²⁵ Srov. Tamtéž, s. 90.

²⁶ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*, s. 29.

²⁷ Srov. Tamtéž, s. 29.

²⁸ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*, s. 134.

²⁹ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*, s. 90.

uvedeného rozvoje osobnosti jsou činnosti a aktivity zaměřeny také na rekreaci a podporu zájmu účastníků o tyto aktivity.³⁰

³⁰ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*, s. 20.

2 Pedagog volného času

Pro téma této bakalářské práce je důležité přesné vymezení pojmu pedagog volného času, jeho kompetence, ideální vlastnosti, působnost, osobnostní předpoklady.

Pedagog volného času je pedagogický pracovník, který vykonává komplexní přímou pedagogickou činnost v zájmovém vzdělávání ve školách a školských zařízeních pro zájmové vzdělávání.³¹ Je to typ pracovníka, který výchovně působí na všechny věkové, sociální, profesní, národnostní a náboženské vrstvy a skupiny.³²

„Každá oblast výchovného působení má své zvláštnosti, svůj význam a klade specifické požadavky na osobnost pedagoga.“³³ Pedagogická profese patří do kategorie tzv. pomáhajících, ve kterých je důležitá psychická odolnost a vyrovnanost. Požadované vlastnosti pedagogů volného času jsou požadavky na vzdělání, schopnost jednat s lidmi, udržet si autoritu, vést jiné lidi, působit jako pozitivní vzor apod.³⁴

Utváření osobnosti pedagoga volného času je složitý proces, který ovlivňuje mnoho faktorů, jako jsou například zděděné a vrozené předpoklady, pozitivní vztah k dětem, pedagogické nadání a další osobnostní předpoklady pro práci s lidmi.³⁵

Legislativní zakotvení pedagoga volného času nalezneme v zákoně 563/2004 Sb. *O pedagogických pracovnících, ve znění platném k 1. 9. 2012*. V §16 lze najít potřebnou kvalifikaci pro profesi vychovatele a v § 17 pro profesi pedagoga volného času.

2.1 Osobnostní předpoklady pedagoga volného času

Volnočasový pedagog by měl mít všeobecné vědomosti, znalosti, rozhled a orientaci jak v kulturní historii, tak i v současném aktuálním společenském a politickém dění. Široký rozhled má možnost získat díky úzké spojitosti oboru pedagogika volného času s jinými obory, např.: pedagogikou kultury, muzejní pedagogikou, rekreologií, pedagogikou sportu, managementem a volnočasovou politikou, dále také s didaktikou volnočasových činností, volnočasovou politikou, volnočasovým poradenstvím, kulturou, turistikou a sportem ve volném čase, a další.³⁶ Předpokladem pro kvalitního pedagoga volného

³¹ Srov. *Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění platném k 1. 9. 2012* [online].

³² Srov. SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*, s. 7.

³³ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 131.

³⁴ Srov. Tamtéž, s. 132.

³⁵ Srov. ČECH, T. *Výchova a volný čas 2*, s. 128.

³⁶ Srov. KNOTOVÁ, D. *Pedagogické dimenze volného času*, s. 46.

času je profesní odborná pedagogicko-psychologická a metodická připravenost, díky které má nejen teoretické znalosti v oboru vychovatelství a pedagogiky volného času, ale má také specializaci v konkrétních metodikách zájmových činností.

Mezi vlastnosti volnočasového pedagoga patří mimo jiné určité osobnosti předpoklady, jako je pedagogický takt, komunikativnost, tvořivost, pozitivní charakterové a volní vlastnosti, optimismus, trpělivost, srdečnost, pracovitost, důslednost, empatie, dobrý vztah k dětem a smysl pro humor.³⁷ *Soubor profesních dovedností a dispozic, kterými je dobrý vychovatel a pedagog volného času vybaven, aby mohl efektivně vykonávat svou profesi, jsou označovány jako kompetence.*³⁸

Klíčové kompetence lze definovat jako schopnosti, dovednosti, postoje, hodnoty a další charakteristiky osobnosti, díky kterým člověk jedná adekvátně a efektivně v různých situacích.³⁹

Osobnostní kompetence se považuje za kmen celého komplexu profesních kompetencí. K osobnostní kompetenci dopomáhá sebereflexe.⁴⁰ (O sebereflexi více v kap. 5.2.) Předpoklady pro výkon činnosti pedagogických pracovníků jsou mimo jiné také: plná způsobilost k právním úkonům, odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, bezúhonnost a zdravotní způsobilost.⁴¹ Důležitá je také výkonnost a úspěšnost. Právě tyto vlivy působí na osobní kvality pedagoga volného času. Každá osobnost má určité vlohy, které jsou podmiňující pro psychické vlastnosti jedince, ale nepředurčují je. Důležité je naučit se tvořivému myšlení, které by mělo zaručit originální přístup a potlačit rutinu, dále také flexibilnímu myšlení pro včasné odhalení problémů.⁴² Znalosti, pracovní schopnosti, klid a objektivnost, kladný postoj a spravedlnost se řadí také mezi osobnostní předpoklady kvalitního pedagoga. Pedagog může mít velký vliv působením na jedince osobním příkladem a kouzlem osobnosti.⁴³

Osobnost pedagoga volného času by měla být formována dle požadavků na něj. Mezi hlavní požadavky patří strategické, tvořivé a flexibilní myšlení. Jeho osobní kvality ovlivňují jeho výkonnost a úspěšnost. Při vytváření kreativního klimatu

³⁷ Srov. ČECH, T. *Výchova a volný čas 2*, s. 128-129.

³⁸ Tamtéž, s. 134.

³⁹ Srov. BELZ, H., SIEFRIST, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*, s. 13.

⁴⁰ Srov. ČECH, T. *Výchova a volný čas 2*, s. 134.

⁴¹ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 207.

⁴² Srov. MASARIKOVÁ, A., MASARIK, P. *Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času: člověk v zrcadle vědomí a jednání*, s. 29.

⁴³ Srov. KOHOUTEK, R., ŠTĚPANÍK, J., OCETKOVÁ, I. *Základy pedagogické psychologie: nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*, s. 23.

a dobrých mezilidských vztahů je potřebná citová zralost a ustálené prožívání zformované hodnotové orientace.⁴⁴

2.2 Profesní zaměření pedagoga volného času

Obor pedagogiky volného času se postupně vyvíjel. V Československu se nejprve objevovaly pojmy mimotřídní a mimoškolní výchova. Až později se začal používat pojem pedagogika volného času.⁴⁵ Vzrůst počtu dobrovolných nebo profesionálních pracovníků ve sféře volného času byl právě díky rozvoji pedagogiky volného času.⁴⁶ „Na počátku to byli pracovníci dobrovolní (např. ve sdruženích dětí a mládeže), postupně externí na částečný úvazek a posléze také plně profesionalizovaní.“⁴⁷

Sféry působení volnočasových pedagogů nejsou jasně stanoveny, jak zjistila S. de Haenová při svém zkoumání, tudíž mohou být rozličně definovány různými způsoby pohledu.⁴⁸ Při volnočasovém zaměstnání se prolínají orientace cílových skupin, obsahové zaměření, finální pedagogická orientace a institucionální zaměření. H. W. Opaschowski strukturoval řazení povolání dle významu obsahu povolání, nebo dle systematizace časových úseků denního, týdenního a ročního volného času.⁴⁹ S. Agricola se soustředil především na plánovací a řídicí složky ve struktuře volnočasových zaměstnání.⁵⁰

Účastníci jsou hlavním cílem pro výchovné zhodnocování volného času. Ti jsou ve své struktuře značně diferencováni, a to z hlediska pohlaví, věku, sociální příslušnosti, kulturní orientace, obsahu, zaměření zájmu, odborné a výchovné náročnosti, zaměření na vlastní rozvoj nebo naopak úkoly veřejně prospěšné. V souvislosti s dobrovolností je pro účastníky důležitá motivace a zainteresovanost.⁵¹

Nyní uvedeme příklady oblastí, ve kterých pedagog volného času má možnost působit. Může se uplatnit například ve výchovně-vzdělávacích institucích (animátor), v oblasti informativní (moderátoři, poradci) či rekreační (trenéři, instruktoři), v gastronomii (konferenciéři), cestovním ruchu (organizátoři), technickém zaměření

⁴⁴ Srov. MASARIKOVÁ, A., MASARIK, P. *Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času: člověk v zrcadle vědomí a jednání*, s. 29.

⁴⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*, s. 84.

⁴⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*, s. 15.

⁴⁷ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 49.

⁴⁸ Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMĚKAL, V. *Základy pedagogiky volného času: úvod do studia oboru*, s. 75.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 75.

⁵⁰ Srov. Tamtéž, s. 78.

⁵¹ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 31.

(pracovníci v zájmových klubech), speciální pedagogice (péče o handicapované) či sociální péči (dětské domovy).⁵²

⁵² Srov. VÁŽANSKÝ, M., SMĚKAL, V. *Základy pedagogiky volného času: úvod do studia oboru*, s. 77.

3 Profesní příprava pedagoga volného času na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích

Profesní přípravu pedagoga volného času je možné absolvovat na TF JU v ČB, která bude podrobněji rozepsána níže v podobě popisu historického vývoje oboru, struktury studia, jeho rozsahu a zaměření.

3.1 Historický vývoj oboru Pedagogika volného času na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Příprava odborníků v oblasti pedagogiky volného času na Teologické fakultě Jihočeské univerzity (TF JU) probíhá od r. 1993. Zpočátku se toto studium realizovalo ve formě pětiletého magisterského studia. V akademickém roce 2005/2006 zahájili první studenti profesně zaměřené studium bakalářského studijního programu Vychovatelství, obor Pedagogika volného času.⁵³ Předměty se týkaly především teologie, pedagogiky, sociologie, filosofie a psychologie.⁵⁴ O tři roky později bylo zahájeno studium navazujícího studijního oboru stejného názvu. Současně bylo prezenční studium bakalářského oboru doplněno o kombinovanou formu.⁵⁵

3.2 Obor Pedagogika volného času na TF JU dnes

Na stránkách TF JU je uvedeno, že pedagogika volného času je obor, který se dotýká řady dalších vědeckých disciplín a integruje některé jejich výsledky. Jde o obor společenskovední, pedagogický a praktický. Cílem je studenty naučit reflektovat společenské podmínky, které se dotýkají práce a volného času, metodicky a prakticky rozvíjet individuální a společenské možnosti volného času a v neposlední řadě vytvářet strategie jednání vedoucí ke zlepšení společenských a ekonomických podmínek ovlivňujících volný čas.⁵⁶

⁵³ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. *Žádost o prodloužení doby platnosti akreditace bakalářského studijního oboru „pedagogika volného času“ studijní program vychovatelství v prezenční a kombinované formě studia*. České Budějovice, 2014. Akreditační materiál.

⁵⁴ Srov. Kolektiv pracovníků TF JU. *Akademický rok 2004/2005*, s. 79-81.

⁵⁵ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. *Žádost o prodloužení doby platnosti akreditace bakalářského studijního oboru „pedagogika volného času“ studijní program vychovatelství v prezenční a kombinované formě studia*. České Budějovice, 2014. Akreditační materiál.

⁵⁶ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, [online]. <<http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/jak-na-tf-v-roce-2015-16/nabizene-studijni-obory/pedagogika-volneho-casu>>.

Dle realizace studia splňuje absolvent bakalářského studia oboru Pedagogika volného času, programu Vychovatelství požadavky zákona 563/2004 Sb., §16 a 17. Pro profesní roli vychovatele je studium bakalářského studijního programu dostačující. Na TF JU je realizováno také navazující magisterské studium, oboru Pedagogika volného času, programu Vychovatelství, které prohlubuje znalosti v oblasti koncepčního myšlení a schopnosti reflexe cílů a hodnot výchovy. Cílem navazujícího magisterského studia je širší rozhled v oblasti volného času, a to především z hlediska sociologie, filosofie a teologie.⁵⁷ „*Studium bakalářské je tedy orientováno na profesní přípravu, navazující magisterské studium je orientováno akademicky.*“⁵⁸

Národní kvalifikační rámec terciálního vzdělávání řadí studijní program Vychovatelství a obor Pedagogika volného času do oblasti tzv. neučitelské pedagogiky. Na studium pedagogiky volného času na TF JU nahlížíme jako na přípravu teoretického charakteru, která se zaměřuje především na oblast pedagogiky a psychologie. Dále si studenti osvojují znalosti z oblastí, které jsou neodlučitelně spjaté s posláním TF JU a které dopomáhají k rozvoji hodnotového rámce osobnosti budoucích pedagogů. Mezi tyto oblasti řadíme filosofickou a teologickou antropologii a etiku.⁵⁹

3.3 Obsah studia

Obor pedagogika volného času na TF JU zkoumá volný čas a jeho místo v kontextu lidského života v současné společnosti (věda o volném čase). Studenti poznávají co to je volný čas a různé způsoby jeho využití a jejich význam pro člověka, jeho výchovu a sebevýchovu. Jednotlivé volnočasové aktivity, jejich metodiku, popř. didaktiku. Absolventi získají kromě pedagogické kvalifikace také základní znalosti ze sociologie, filozofie a managementu, aby mohli vést volnočasová zařízení, případně přispívat při tvorbě koncepce využití volného času.⁶⁰

⁵⁷ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, [online]. <<http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/jak-na-tf-v-roce-2015-16/nabizene-studijni-obory/pedagogika-volneho-casu>>.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Srov. Tamtéž.

⁶⁰ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, [online]. <<http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/jak-na-tf-v-roce-2015-16/nabizene-studijni-obory/pedagogika-volneho-casu>>.

3.4 Délka a podmínky studia oboru PVČ

V bakalářském studiu je standartní doba studia 6 semestrů, tedy 3 roky. Maximální doba studia je 5 let. Student musí získat během studia alespoň 180 kreditů, aby mu bylo umožněno vykonat státní závěrečné zkoušky. Kreditní systém je nastaven tak, aby jednomu kreditu odpovídalo přibližně 28 hodin práce studenta. Kredity lze získat absolvováním předmětu dle podmínek stanovených v sylabu předmětu.⁶¹

Ročně je přijímáno přibližně 40 studentů prezenční formy (PS) a 40 studentů kombinované formy (KS) studia do bakalářského studijního programu. Přičemž se za posledních 5 let každý rok hlásilo průměrně 140 uchazečů ve formě PS a 150 uchazečů ve formě KS. Přijímací řízení se skládá ze dvou částí, a to z testu studijních předpokladů a ústního pohovoru. Z testu studijních předpokladů je potřebné dosáhnout alespoň 10 bodů ze 40. Do druhé části přijímacího řízení postupuje 60 uchazečů s nejlepším bodovým ohodnocením z testu, kteří současně splňují druhé kritérium hranice 10 bodů. V ústním pohovoru je minimální počet pro přijetí potřeba získat 10 bodů.⁶²

⁶¹ Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, [online]. <https://www.jcu.cz/o-univerzite/dokumenty/internal_doc/studijni-a-zkusebni-rad-ju-v-ceskych-budejovicich/view>.

⁶² Srov. Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. *Žádost o prodloužení doby platnosti akreditace bakalářského studijního oboru „pedagogika volného času“ studijní program vychovatelství v prezenční a kombinované formě studia*. České Budějovice, 2014. Akreditační materiál.

4 Sebepojetí

V této kapitole budeme vycházet z psychologie osobnosti. Pedagog volného času by měl být sám osobností a příkladem pro ostatní. Proto se dále zaměříme na to, co je to osobnost a jakým způsobem formuje sebepojetí jedince.

4.1 Osobnost

O osobnosti pedagoga volného času jsme se již zmínili v kapitole 2.1. O tom jaký by měl být a o jeho předpokladech pro vykonávání jeho pedagogické činnosti. Nyní se zaměříme na osobnost z psychologického hlediska. V první řadě se podíváme na jednotlivá pojetí osobnosti.

V pedagogickém slovníku stojí, že: „*osobnost v psychologickém pojetí je každý člověk s jedinečnou strukturou svých psychických vlastností a dispozic.*“⁶³

Pro srovnání Balcar ve své publikaci Úvod do studia osobnosti uvádí: „*Psychologický pojem osobnosti (...) vyjadřuje vnitřní jednotu a strukturovanost obsahu duševního života lidského jedince, a to v daném okamžiku i v průběhu času, kdy jde o totožnost jedince po duševní stránce se sebou samým v různých obdobích a za různých okolností jeho života.*“⁶⁴ Nakonečný ve své publikaci Úvod do psychologie uvádí, že: „*osobnost je specificky lidská forma organizace psychiky a k této specifické organizaci se musí vyvinout.*“⁶⁵

4.1.1 Utváření osobnosti

Lidská psychika se vyvíjí v interakci aktuálního vnitřního stavu (vrozené tendence) s vnějšími činiteli. Lze to pozorovat na novorozenci, který má poměrně omezený repertoár vrozených reflexů či instinktů. Na rozdíl od novorozence, je dospělý jedinec vybaven bohatě diferencovaným celkem psychických vlastností osobnosti. Důkazem toho jsou jeho schopnosti, postoje, chování, apod. Můžeme tedy říct, že osobnost se vyvíjí od jednoduchých adaptačních mechanismů ke komplexním programům jednání.⁶⁶

*Chceme-li se zabývat osobností druhých co možná nejobektivněji, musíme se dobře vyznat ve své vlastní osobnosti.*⁶⁷ V Bibli (Mt 7,3) se píše: „*Jak to, že vidíš třísku v oku*

⁶³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 148.

⁶⁴ BALCAR, K. *Úvod do studia psychologie osobnosti*, s. 13.

⁶⁵ NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*, s. 248.

⁶⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*, s. 49.

⁶⁷ SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*, s. 12.

*svého bratra, ale trám ve svém oku nepozoruješ?*⁶⁸ Hodnotit, posuzovat a vidět například chyby a nedostatky druhých je pro nás snadnější, než se podívat na ty své. Pokud budeme tedy chtít být objektivní při nahlížení se na osobnost druhých, musíme znát především sami sebe a vyznat se ve vlastní osobnosti, abychom lépe dokázali rozeznat deformující působení zjednodušených názorů na druhé.⁶⁹

Mezi základní procesy k utváření osobnosti patří zrání a učení. U různých jedinců v určité míře dochází k odlišné rychlosti, rovnoměrnosti a dosažené úrovni vývoje v dozrávání nervové soustavy, které má hlavní úlohu v utváření osobnosti. Tento vývoj má přesto rodově stejnou základní osnovu a její předávání je genetické. K tomuto genetickému základu se následně připojují podmínky, které jsou z vnějšího prostředí, a to fyzické i psychologické. Když člověk zraje, klade průběh jeho zrání požadavky na vnější podmínky vývoje, a to například na způsoby chování, společenské vazby aj.⁷⁰

Jak již bylo zmíněno, zrání je geneticky předáváno. Na rozdíl od zrání jsou u učení nejvýznamnější fyzické a psychologické vlivy prostředí a tyto vlivy mají největší význam na utváření osobnosti. Učení je charakterizováno svými projevy, a to přetrvávající změnou v činnosti jedince, navozenou psychologickým účinkem zkušenosti. Zkušenost, které je jedinec vystaven, hraje velkou roli u lidských vlastností a činností.⁷¹ Učení, ve smyslu utváření chování nebo změny v chování, které je postaveno na využití zkušenosti, probíhá jako mechanismus podmiňování.⁷²

4.2 Sebepojetí a sebehodnocení

*„Geneze osobnosti je spojena se vznikem já a tento vznik já a jeho vývoj k sebepojetí (egu) jsou základními aspekty fungování osobnosti, jejího dalšího utváření, neboť osobnost funguje jako otevřený systém, který je v neustálé interakci se svým životním prostředím.“*⁷³ Vlivem sociálních interakcí v utváření Já (Self) a sebepojetí se mimo jiné zabývají američtí psychologové C. D. Cooley a G. H. Mead.⁷⁴ Pro vývoj Já je sebepojetí a s ním spojené sebehodnocení považováno za jeden z nejdůležitějších aspektů. Naše

⁶⁸ BIBLE: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad.*, s. 16.

⁶⁹ Srov. SMĚKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*, s. 12.

⁷⁰ BALCAR, K. *Úvod do studia psychologie osobnosti*, s. 32.

⁷¹ Srov. Tamtéž, s. 33.

⁷² Srov. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*, s. 95.

⁷³ NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*, s. 39.

⁷⁴ Srov. BLATNÝ, M. a kol. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*, s. 18.

chování a výkon ovlivňuje hodnocení našich kompetencí, a to v dlouhodobém měřítku.⁷⁵

Sebepojetí lze definovat jako: „*utváření úsudku o sobě, jež má hodnotící a popisný rozměr; na rozdíl od sebehodnocení je v sebepojetí zdůrazněna kognitivní složka.*“⁷⁶

S. Freud (1920) zabývající se psychoanalýzou zavedl do psychologie tři pojetí duševních instancí. Id (Ono), Ego (Já) a Superego (Nadjá). Ego v pojetí S. Freuda znamená instanci fungující podle principu reality. Stojí mezi pudy (Id) a osobní morálkou (jakožto jednou z důležitých částí Superega).⁷⁷ Psychologové Freudův model osobnosti nepřijali v celé jeho podobě. Jelikož pohlíželi na člověka jako na bytost racionální, ego do psychologie zpracovali tak, že se jeví samostatně a autonomně, s vlastní energií, nezávislé na pudech (Id).⁷⁸

První pohybové aktivity dítěte mají velký význam v jeho prožívání. Skrze tyto aktivity dochází k odlišení sebe sama od okolního prostředí.⁷⁹ Lze tedy říci, že vědomí já, je zážitková struktura, jejímž obsahem je zpočátku vlastní tělo, které se odlišuje od vnějšího světa, tzv. tělové já a na ně navazující sociální já, jako zážitková struktura sociální jedinečnosti, tj. sociální odlišnosti.⁸⁰

Máme mnoho pohledů na sebepojetí a jeho dělení. Jeden z nich rozlišuje tři složky sebepojetí, a to kognitivní, konativní a emoční (afektivní).

Kognitivní aspekt je zaměřený na obsah a strukturu sebepojetí. Obsah sebepojetí se utváří v procesu socializace člověka a interakce se sociálním prostředím. Markus, Kreitlerová a Kreiler vypožorovali, že sebepojetí se vyvíjí s věkem a s postupným narůstáním informací o sobě. Greenwald a Pratkanis se zabývají principem význačnosti, který je dle jejich názoru významným znakem sebepojetí z hlediska jeho obsahu. Struktura sebepojetí se utváří současně s obsahem – s jeho vnitřní organizací (strukturací).⁸¹ Organizace obsahu sebepojetí se rozčleňuje do několika modelů, a to koncepce Já jako schématu, jako prototypu, jako hierarchické kategoriální struktury a jako asociálního schématu.⁸²

⁷⁵ Srov. POLEDŇÁKOVÁ, I. (ed). *Sebepojetí dětí a dospívajících v kontextu školy*, s. 27.

⁷⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*, s. 515.

⁷⁷ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*, s. 256.

⁷⁸ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*, s. 141.

⁷⁹ Srov. POLEDŇÁKOVÁ, I. *Sebepojetí dětí a dospívajících v kontextu školy*, s. 9-10.

⁸⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*, s. 256.

⁸¹ Srov. BLATNÝ, M. a kol. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné trendy*, s. 118.

⁸² Srov. Tamtéž, s. 118–119.

Konativní aspekt bývá označován také jako motivační, či behaviorální.⁸³ „Vyjadřuje skutečnost, že představa sebe se v průběhu vývoje stává hlavním faktorem psychické regulace chování.“⁸⁴ Zástupci tohoto přístupu Snyder, Carver a Scheier, Higgins, Bandura, aj. přinesli různé pohledy na vývoj konativního aspektu (seberegulace).⁸⁵ Snyder popsal jeden z nejdůležitějších mechanismů regulace vlastního chování, tzv. proces sebemonitorování. Carver a Scheier definovali kontrolní model seberegulace. Higgins popsal svou teorii diskrepancí v sebepojetí. Bandura se zabývá základními lidskými schopnostmi, na jejichž základě formuluje osobnost.⁸⁶

Sebehodnocení je „obecně každé hodnocení, při němž člověk hodnotí sám sebe. Může být přiměřené či nepřiměřené skutečnosti, může být vysoké, průměrné, nízké. Vykazuje značnou stabilitu.“⁸⁷

Emoční aspekt Já je charakterizovaný emočními prožitky Já a zahrnuje i sebehodnocení. Tento aspekt Já zkoumal např. Rosenberg, který upozorňuje na kvalitativně odlišnou úlohu emočních procesů a struktur ve vztahu k lidskému Já oproti kognitivním procesům a struktur.⁸⁸

Sebehodnocení se řadí mezi složky sebepojetí. Pokud se budeme zabývat sebehodnocením z pohledu sebepojetí, lze o něm říci, že jde o výsledek sociálního srovnávání a sebeposuzování na základě pozorování vlastní činnosti.⁸⁹

Metodu sebehodnocení, ve vztahu k profesnímu výkonu, řešili mnozí autoři, kteří se zabývali teoriemi reflexe a sebereflexe.⁹⁰

⁸³ Srov. BLATNÝ, M. a kol. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné trendy*, s. 129.

⁸⁴ Tamtéž, s. 129.

⁸⁵ Srov. Tamtéž, s. 129–133.

⁸⁶ Srov. Tamtéž, s. 129–130.

⁸⁷ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 258.

⁸⁸ Srov. BLATNÝ, M. a kol. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*, s. 124.

⁸⁹ Srov. Tamtéž, s. 126.

⁹⁰ Srov. DYTRTOVÁ, R., KRHUROVÁ, M. *Učitel – příprava na profesi*, s. 56.

5 Reflexe a sebereflexe

Vzhledem k našemu výzkumu, kde se studentů končících ročníků (v akademickém roce 2015/2016) ptáme na jejich pohled na studium v oboru Pedagogika volného času a na jejich osobnostní vývoj, požadujeme tím vlastně jejich reflexi studia. Proto považujeme za důležité v této práci popsat termíny: reflexe a sebereflexe.

5.1 Reflexe

Pro přípravu budoucích pedagogů je reflexe základním fenoménem, podporuje rozvoj didaktického myšlení a významně ovlivňuje kvalitu pedagogické činnosti,⁹¹ přesto není vůbec snadné její vymezení. Na reflexi se můžeme dívat jako na proces vytváření a revidování významů, či jako na proces různé hloubky, při které (ne)dochází k iniciaci učení. Reflexi můžeme vidět také jako holistický proces, který zasahuje celou strukturu osobnosti, nebo se na ni můžeme dívat jako na proces, ve kterém důležitou roli hraje biologická determinace jedince. Reflexi můžeme vnímat i jako vzájemnou interakci jedince s prostředím a druhými lidmi, kde důležitou roli hraje reflektující jedinec a jeho aktivita.⁹² Ve výčtu zaměření, konceptů a kontextů, ve kterých lze reflexi zkoumat bychom mohli pokračovat dál. V našem případě nás reflexe zajímá jako „*druh sebezpozorování, obracení myšlení na sebe, do vlastního vědomí a prožitku.*“⁹³

5.2 Sebereflexe

Sebereflexe z psychologického hlediska je „*vědomý obraz; proces, kterým člověk vnímá, posuzuje a řídí své chování, místo toho, aby jen mechanicky reagoval na sociální okolí.*“⁹⁴ *Jde o podobu sebezpozorování v prohloubení vzhledu do vlastních neuvědomovaných si tendencí, impulsů, motivů a potřeb. Sebereflexe podporuje přijetí zodpovědnosti za to, jaká jsem a jaká bych měla být, co dělám a co svým jednáním způsobuji, k přijetí zodpovědnosti za vlastní rozvoj osobnosti ve smyslu lidského i profesního „já“.* *Zodpovědnost za sebe a svůj rozvoj je předpokladem k přijetí spolu/odpovědnosti za klienta anebo studenta před rodiči, společností i sebou samým.*⁹⁵

⁹¹ Srov. DYTRTOVÁ, R., KRHUROVÁ, M. *Učitel – příprava na profesi*, s. 56.

⁹² Srov. NEHYBA, J., LAZAROVÁ, B., KOLB, D. A. a kol. *Reflexe v procesu učení. Desetkrát stejně a přece jinak ...*, s. 15–22.

⁹³ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*, s. 492.

⁹⁴ Tamtéž, s. 515.

⁹⁵ ČECH, T. *Výchova a volný čas 2*, s. 134.

Pedagogika nahlíží na sebereflexi jako na: „*obecně vědomé sebepoznávání, sebevymezení, sebehodnocení, na jehož základě vzniká u jedince vztah k sobě samému.* (...)”⁹⁶ V pedagogice dochází k sebereflexi pedagogů a jejich pedagogické činnosti. Pedagog si při sebereflexi zpětně vybaví, popíše a udělá rozbor klíčových prvků a následně je hodnotí či přehodnocuje. Také by měl najít způsob vysvětlení, které přijme a stanoví další strategie. Sebereflexe je jedna z podmínek jeho odborného růstu, pedagogické kompetence a odborné i lidské odpovědnosti. Pedagog by měl vést k sebereflexi i účastníky.⁹⁷

V utváření osobnosti je sebereflexe jedním z mechanismů. „*Schopnost sebereflexe, tj. vědomého sebepoznávání, sebevymezení a sebehodnocení, na jehož základě se formuje vztah k sobě, je obvykle považována za centrální psychickou charakteristiku člověka.*“⁹⁸

⁹⁶ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 259.

⁹⁷ Srov. Tamtéž, s. 259.

⁹⁸ KONEČNÁ, V. *Sebepojetí a sebehodnocení rozumově nadaných dětí*, s. 48.

6 Praktická část

V této části práce je představeno téma výzkumu, cíl výzkumu a výzkumný design. Dále je popsána metodologie výzkumu – účel výzkumu, výzkumné otázky, výběr respondentů, metoda získávání dat a jejich analýza. Poté následují části týkající se výsledků výzkumu a shrnutí. Poslední část této kapitoly je diskuze.

6.1 Téma výzkumu – cíl výzkumu, výzkumný design

V praktické části se zaměřím na reflexi studia samotnými studenty oboru Pedagogika volného času. Toto zaměření souvisí také s hlavním cílem tohoto výzkumu a ten zní: **Reflektovat studium na TF JU z pohledu studentů končícího ročníku v oboru Pedagogika volného času, programu vychovatelství v akademickém roce 2015/2016.** Každý obor je svým způsobem specifický. Na každé fakultě se studenti setkávají s různými problémy. Cílem tohoto výzkumu je tedy identifikovat nejenom problémy, se kterými se studenti setkávají právě na TF JU, ale i oblasti, které hodnotí pozitivně.

Rozhodla jsem se postupovat cestou kvalitativního výzkumu, který je charakterizován jako: *„proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“*⁹⁹

6.2 Metodologie výzkumu

V této části práce je představen účel výzkumu, na který navazují výzkumné otázky. Čtenář se dále seznámí s použitou metodou získávání dat a její analýzou.

6.2.1 Účel výzkumu

Jak již bylo dříve uvedeno, výzkum je zaměřený na reflexi studia. Tato reflexe je zaměřena na studenty končících ročníků, aby se pozastavili nad tím, jak se studium uskutečňovalo a zda a jakým způsobem bylo přínosné pro jejich osobnostní a profesní rozvoj.

⁹⁹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 50.

6.2.2 Výzkumné otázky

- Jak studenti oboru Pedagogika volného času na TF JU v ČB reflektují studijní obor Pedagogika volného času?
- Jaké faktory považují za stěžejní během studia ve vztahu k nim samotným?
- Zda vnímají podporu TF JU během studia pro rozvoj své osobnosti a sebepojetí?

6.2.3 Výběr respondentů

Na TF JU jsem oslovila studenty končícího ročníku oboru Pedagogika volného času. K datu 6. 1. 2016 studuje v programu Vychovatelství, oboru Pedagogika volného času 95 studentů v končícím ročníku (3. a 4.). Z toho 51 studentů studuje kombinovanou formou. V programu vychovatelství je v končícím ročníku 8 mužů, z nichž 3 studují prezenční formou.¹⁰⁰

Výzkumné sondy se účastnilo 25 studentů z prezenční a 25 studentů z kombinované formy studia. Výzkum byl zaměřen pouze na studenty končících ročníků, obor Pedagogika volného času, program Vychovatelství. Dotazníkové šetření bylo realizováno 10. 11. 2015 a 28. 11. 2015 na Teologické fakultě Jihočeské univerzity. Průměrný věk respondentů končícího ročníku prezenční formy studia je 21,73 let a průměrný věk respondentů kombinované formy studia je 35,69 let.

6.2.4 Metoda získávání dat a její analýza

Pro výzkum této BP jsem zvolila metodu dotazníkového šetření. V dotazníku byly otázky otevřené (např. Co vnímáte za pozitivní na studiu a proč?), uzavřené (např. Forma studia: prezenční – kombinované) i polouzavřené (např. Měl/a jste praxi i mimo školu? Ano – Ne. Jestliže ano: Kde to bylo? Jak dlouho to trvalo? O jaká typ činnosti se jednalo?).

Dotazník, který jsem použila jako výzkumný nástroj, byl mnou sestaven na základě výzkumných otázek. V dotazníku byly převážně otevřené otázky. Uzavřené otázky sloužily pouze ke zjišťování bibliografických údajů. Data získaná z otevřených otázek, mají čistě kvalitativní charakter. Respondenti mají možnost se vyjádřit sami za sebe bez nucené volby odpovědi, což podporuje subjektivní odpovědi. Zpracování tohoto typu

¹⁰⁰ Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, [online].
<<https://wstag.jcu.cz/portal/studium/prohlizeni.html>>.

dat probíhá odlišně od dotazníkových dat získaných uzavřenými odpověďmi, které jsou typické pro kvantitativní výzkum.

Uvědomuji si, že výsledky dotazníků mohou být vzhledem k náročnosti zvoleného tématu poznamenány a zkresleny, a to z důvodu vnitřní autocenzury některých zkoumaných osob a také snahou o dosažení tzv. sociální desirability – tedy vyjadřovat se ve shodě s tím, co se od nich očekává. K tomuto aspektu, který mohl mít vliv na výsledky výzkumu, se blíže vyjadřuji v diskusi.

První otázka je zaměřena na reflexi studia. Ptám se, jak respondent vnímá a hodnotí své studium. Odpovědi jsou zaznamenávány do dvou kategorií, a to pozitivní a negativní. Dále budou rozděleny dle obsahu odpovědí, a to ve vztahu k sobě a ve vztahu ke studiu. Další tři otázky mají pozitivní charakter. Druhou otázkou se ptám, co vnímají za pozitivní na studiu. Třetí otázka zjišťuje pohled studentů na studium jako na přínos pro jejich budoucí povolání. Ve čtvrté otázce se ptáme, co studenti vnímají za nejdůležitější na studiu. Poté následují otázky, ve kterých se ptáme na negativa a co by změnili. Z šesté otázky zjišťuji, co studentům při studiu chybělo a sedmá otázka je související s šestou a ptám se, co by studenti, kdyby měli možnost, chtěli změnit? V další části dotazníku zjišťuji, jak se utvářela osobnost během studia, a zda studenti vnímají studium jako obohacující. V případě negativní odpovědi mají možnost vyjádřit se v deváté otázce, kde mohou navrhnout určité změny. Poslední otázka se týká praxe. Je zde zařazena kvůli zjištění zkušeností studentů mimo školní praxi. Zda vyhledávají volnočasová zařízení za účelem získání znalostí a zkušeností přímo z praxe, nebo spoléhají na školní praxi.

Analýza dat probíhala způsobem otevřeného kódování, který bývá často užívaný v široké škále kvalitativních projektů. Jeho podstata spočívá v rozebrání, konceptualizování a složení údajů novým způsobem. Dále jsem postupovala technikou vyložení karet tak, že na základě otevřeného kódování vznikl seznam kódů, které jsem uspořádala do kategorií a ty mi tvoří základní texturu textu, který popisuje obsah těchto jednotlivých kategorií.¹⁰¹

6.3 Výsledky výzkumu

V této části vystihuji výsledky jednotlivých otázek výzkumu. Zpočátku se otázky a odpovědi týkají pohledu respondentů na obor a jejich studium. Líčím zde jejich

¹⁰¹ Srov. ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 226.

společné i rozdílné názory. Respondenti jsou rozděleni podle formy studia, na prezenční (dále jen PS) a kombinovanou (dále jen KS) a jejich výpovědi jsou popsány zvlášť.

6.3.1 Vnímání a hodnocení studia

První otázka je zaměřena všeobecně. Jejím cílem je zjistit, zda studenti hodnotí studium spíše negativně, či pozitivně a na jaké faktory se při tomto hodnocení zaměřují.

Reflexe studia, která proběhla u respondentů PS, lze rozdělit do tří kategorií. V první kategorii nahlíží na obsah studia oboru Pedagogika volného času (předměty, přístup lidí z katedry). Převažují pozitivní názory na studium. Také ho tak popisují – jako pozitivní, zábavné, přínosné a obohacující. Do druhé kategorie spadají respondenti, kteří se zaměřují při reflexi na to, co jim studium přineslo, na svůj osobnostní rozvoj během studia. Studium někteří reflektují jako přínos a uvědomují si během jeho průběhu svůj osobnostní rozvoj: „*Tato škola mě ovlivnila, co se týče mého pohledu na svět. Snažím se mít rozhled a hledat argumenty pro svůj názor.*“ (P1).¹⁰²

Někteří studium hodnotí v souvislosti s praxí tím, že porovnávají zkušenosti a znalosti získané na praxi, s těmi co získali ve škole: „*Získala jsem zkušenosti v praxi, s vědomostmi je to horší.*“ (P5).

U respondentů KS hraje velkou roli čas. O časové náročnosti, ať už z důvodu rodiny, zaměstnání a dalších faktorů se zmiňují respondenty již po první otázce, při které reflektují celkově studium. Odpovědi byly kategorizovány stejně jako u respondentů prezenční formy studia. Studium oboru reflektovali převážně pozitivně, jako prohlubující pro zaměstnání, životní zkušenost, nové obzory, přátelé, sblížení se s vírou aj. Mezi negativní faktory při studiu považují studenti zmatenost, náročnost (časová) a požadavky: „*Mnohdy po nás chtějí ve škole věci, které úplně neuplatníme v praxi.*“ (K18).

6.3.2 Pozitivní vnímání studia

Respondentům jsem položila druhou otázku, co vnímají za pozitivní na studiu. Odpovědi jsou rozděleny do dvou kategorií. Respondenti pohlíží na pozitiva studia oboru Pedagogika volného času na TF JU v ČB a do druhé kategorie řadím respondenty, kteří nahlíží na osobní rozvoj a přínos od studia. Respondenti PS se v odpovědích zaměřují více na obor a na faktory, které jsou spojené s TF JU v ČB.

¹⁰² Toto označení slouží k identifikaci dotazníku (kód dotazníku)

Odpovědi týkající se jejich osobnostního rozvoje a osobního přístupu jsou méně časté. U respondentů KS pozorují tento přístup opačný. Více si uvědomují přínosy TF JU v ČB pro svou osobnost a hodnocení se od tohoto uvědomění odvíjí.

Mezi pozitivní faktory řadí studenti PS studia z osobního hlediska – získané znalosti, zkušenosti a dovednosti, utváření osobnosti, vysokoškolský život, kolektiv, volný čas (v souvislosti s možností brigády), volnost, nové obzory, organizace svého volného času. Z hlediska oboru – zajímavé předměty, atmosféra, podpora profesorů, praxe, vlastní knihovna a menza, nabízené jazykové pobyty v zahraničí.

Studenti KS studia mezi osobní přínos řadí – znalosti a zkušenosti, přehled, rozšíření obzoru, rozvinutá osobnost, profesionalita v oboru, známosti, zábava, hospodárnost s časem, změna zájmů, změna výrazového slovníku. Jako pozitivní z pohledu na studium si uvědomují – možnosti volby předmětů nabízené JU, atmosféra, pestrost a zajímavost, ochota vyučujících a jejich přístup.

6.3.3 Přínos pro budoucí povolání

Většina studentů PS ještě nevykonává žádnou profesi. Mnozí z těchto studentů teprve zjišťují díky studiu na TF JU, jaké možnosti obor Pedagogika volného času nabízí: „*Na praxích jsem si uvědomila, kde chci v budoucnu pracovat.*“ (P17).

Oceňují praxi, ve které si vyzkouší různé činnosti a mají možnost vyzkoušet si práci s lidmi všech věkových kategorií: „*Pracovala jsem s malými i s většími dětmi a se seniory. Už mám představu, s jakou věkovou kategorií chci pracovat.*“ (P18) „*Díky praxi jsem získala vhled do možného budoucího povolání.*“ (P4).

Při vykonávání praxí mají studenti možnost vyzkoušet si naučenou teorii, což oceňují jako velice přínosné. Mimo praxi považují za velký přínos předměty, jako jsou například didaktiky, animace, metodiky zájmových činností, kreativní zážitkové předměty aj., díky kterým si rozšiřují své obzory a lépe se orientují v oboru.

Jedna z respondentek PS, která působí v praxi, uvádí: „*Již nyní pracuji jako pedagogický pracovník vykonávající dílčí přímou pedagogickou činnost a znalosti ze školy aplikuji na konkrétní případy, které řeším téměř každý den během pravidelných zájmových činností v DDM.*“ (P8).

V souvislosti s praxí pohlíží respondenti na studium oboru různě. Jedna z odpovědí pro tento pohled je, že „*člověk v tomto oboru se nemá šanci uživit a aby mohl pracovat s dětmi, na to nemusí mít tuto (vysokou) školu!*“ (P25).

Respondenti, kteří studují KS, vnímají jako přínos především teoretické znalosti a zkušenosti, které dále propojují s praxí. Důležitá je pro ně kvalifikace z důvodu uplatnění na trhu práce, či jako podmínka v zaměstnání. Mezi přínosy také považují poznatky z praxe ostatních kolegů, které si díky jejich setkávání mají možnost předávat: „Získal jsem nový okruh přátel s podobnými zájmy. Vzájemně si pomáháme.“ (K22).

Někteří respondenti díky studiu a praxím zjistili, kde chtějí v budoucnu pracovat: „Po studiu si chci najít novou práci.“ (K10), „Studium bylo pro mě přínosem. Mohla jsem studovat obor, který mě zajímá. Díky studiu jsem našla v tomto oboru práci v ŠD.“ (K11).

Studenti KS pracují v různých oblastech a ne všichni se profesně zaměřují na volnočasovou pedagogiku. Z tohoto důvodu nepovažují studium jako přínos pro jejich budoucí povolání. Studují z vlastního zájmu, pro rozšíření obzorů a kvůli vlastnímu rozvoji: „Jsem učitelka, tudíž mohu pracovat i ve družině, žádný posun, žádná další kvalifikace není nutná. Studuji ze zájmu.“ (K21).

6.3.4 Nejdůležitější na studiu

Otázkou, na kterou se ptám (co bylo pro studenty nejdůležitější), zjišťuji, jak respondenti studium hodnotí a jestli je pro ně důležité kvůli osobnímu rozvoji. Odpovědi jsem rozdělila do dvou kategorií. Respondenti popisují studium oboru Pedagogika volného času na TF JU v ČB (předměty, výuku, aj.) a do druhé kategorie řadím respondenty, kteří popisují osobní rozvoj a přínos od studia pro ně samotné (znalosti, dovednosti, zkušenosti, aj.).

Jedním z poznatků při vyhodnocování je, že do první kategorie spadá více respondentů z PS. Jejich odpovědi se týkaly – titulu, praxe, předmětů pedagogiky a psychologie, komunikace s profesory, zkoušení vycházející z probírané látky, menšího počtu studentů v ročníku, aj. Respondenti KS za nejdůležitější na studiu považují faktory, které jsou obohacující pro jejich osobnost, a většina odpovědí spadá do druhé kategorie – poznatky, zkušenosti, dovednosti, změna myšlení, rozvoj osobnosti, nové kontakty, změna postoje ke společnosti, spolupráce, rozvoj psychické a duchovní oblasti, kvalifikace, pozitivní přístup studentů aj.

6.3.5 Negativní na studiu

Z odpovědí respondentů PS vyplývá, že vnímají především přístup vyučujících a formy výuky a hodnocení. Jejich negativní vnímání studia spočívá také v obsahu studia. Některé předměty považují za zbytečné a pro praxi nevyužitelné. S tímto tvrzením se shodují s respondenty kombinované formy studia. Respondenti KS studia často zmiňují pro ně velký problém a tím je čas. V mnoha případech řeší potíže s časem, aby nezanedbávali ani jednu oblast – studium, zaměstnání, rodina a osobní život: „*Je náročné skloubit absolvování povinných praxí v kombinaci se zaměstnáním a jinými aktivitami.*“ (K7).

U respondentů KS se často setkávám v této oblasti s negativními odpověďmi, které se týkají praxe. Oproti respondentům PS, kteří praxi hodnotili jako pozitivní a přínosnou: „*Praxe je uzpůsobena pro ty, kteří nemají zkušenosti v oboru PVČ. Pro mě, člověka z praxe to bylo jen pro forma.*“ (K22).

Někteří respondenti KS pohlíží na studium s větším nadhledem. Přijímají věci takové, jaké jsou a snaží se čerpat ze zkušeností. Z toho důvodu se objevují níže uvedené odpovědi na otázku: Co vnímáte za negativní na studiu a proč?

„*V mém případě nic, učím se ze všeho, s čím se setkám.*“ (K3),

„*Nic, přijímám studium jako dané, je mojí zodpovědností, když jsem podala přihlášku a chci studovat.*“ (K1).

U studentů PS studia lze také nalézt odpovědi, ve kterých stojí, že nic negativního na studiu nevidí: „*Doposud jsem se s ničím negativním nesečkala, snad jen s dlouhou frontou v menze.*“ (P11), „*Na mém studiu nevnímám nic negativního.*“ (P14).

6.3.6 Při studiu chybělo

V šesté otázce reflektovali respondenti nedostatky studia. Velká část respondentů PS uvádí, že jim chyběl lepší přístup některých vyučujících. Často kritizují předměty psychologie: „*V rámci psychologie bych toužila spíše po znalostech, které užiji v praxi, než hodiny věnované tomu, co je to duše.*“ (P3).

Nejen vyučující psychologie, ale i přístup jiných vyučujících způsobil, že se stali důvodem nespokojenosti: „*Někteří vyučující nedokázali udělat předmět zajímavý a z toho důvodu i neúčinný.*“ (P19), „*Vadil mi přístup některých vyučujících, bylo vidět, že ke každému nepřístupují se stejnými nároky.*“ (P21).

Objevilo si několik odpovědí týkajících se předmětů. Chtěli by víc praxe, exkurzí do zařízení, jazyků, pedagogiky, pedagogiky volného času (zážitkové kurzy), biologie člověka, tělesné výchovy a sportu a další předměty, připravující na profesi pedagoga volného času: „*Chyběla mi sportovní výchova, která se i navzdory dostatečnému počtu studentů neotevřela*“ (P17).

Polovina respondentů KS byla spokojena a nic jim při studiu nechybělo. Druhá polovina se zaměřila na možnosti, které se jim nedostávalo, jako například – otevřená knihovna do večera, možnost vykonávat praxi v zaměstnání, málo času a přednášek, aj. Kromě možností se zaměřili také na kritiku výuky a personálu TF JU – otevřenější přístup pedagogů, ochota na studijním oddělení, některé předměty velmi povrchně pojaté, málo praktických předmětů, málo přednášek státnicových předmětů, srozumitelný výklad (např. psychologie), aj.

6.3.7 Možnost změnit na studiu

Odpovědi respondentů PS lze rozdělit do tří kategorií. Do první kategorie spadají respondenti, kteří by přidali povinné předměty (např. biologii, sportovní výchovu, cizí jazyk aj.). Ve druhé kategorii jsou respondenti, kteří by změnili stávající výuku (např. víc pedagogiky, seminářů, cvičení, kurzů, volba praxe, vyučující a jejich přístup aj.) a ve třetí kategorii se nacházejí respondenti, kteří jsou spokojeni a nic by na studiu neměnili.

Odpovědi respondentů KS lze rozdělit do čtyř kategorií. V první kategorii se nachází odpovědi týkající se přístupu studentů (např. změna formy studia, přístup, důslednost aj.). Do druhé kategorie jsou zařazeny odpovědi týkající se změny stávající výuky (např. volba praxe, náboženské předměty, víc hodin výuky, zážitkových aktivit, dialogu, her, méně seminárních prací, přístup pedagogů aj.). Ve třetí kategorii jsou odpovědi týkající se nových možností (např. „*Naučit se vypracovat tematické plány, ŠVP pro ŠD.*“ (K11)).

Mimo tyto kategorie se u obou skupin respondentů vyskytly odpovědi, které se týkaly lepšího vybavení učeben a lepšího rozvržení státnicových předmětů: „*Rozvrhnout jinak státnicové předměty. Nebo ve 3. ročníku nabízet semináře, ve kterých by byla možnost se k těmto předmětům vracet.*“ (P25).

6.3.8 Rozvoj osobnosti během studia

Odpovědi respondentů, týkající se rozvoje osobnosti, lze rozdělit do dvou kategorií. V první kategorii popisují předměty a v druhé vyučující. Jednotlivé odpovědi jsou řazeny od nejčastěji uváděných po méně časté.

Respondenti PS si uvědomují podněty pro rozvoj osobnosti během předmětů Filozofie pro děti, Obecná didaktika, Pedagogická komunikace, Základy religionistiky, Základy fundamentální teologie, Metodiky zájmových činností v PVČ, Sportovní, Výtvarná a Dramatická výchova aj. Svůj rozvoj během studia popisují tak, že získali nadhled, chodí do hloubky problémů, přemýšlí víc nad tím, co chtějí, dokáží argumentovat, lépe komunikovat a celkově dochází k osobnostnímu rozvoji: „*Naučila jsem se přemýšlet nad tím, co vlastně chci – odkud kam jakou činností směřuji a k čemu mi to bude.*“ (P2), „*Vnímání křesťanství a respektování věřících lidí. Nikdy kolem mě nebylo tolik věřících lidí a vystoupení z mé subjektivity bylo skvělé. Umím víc přemýšlet o věcech kolem mě.*“ (P18).

Respondenti PS ve svých odpovědích jmenují pedagogy, kteří mají zásluhu na jejich osobnostním rozvoji.

Respondenti KS vystihují předměty Filozofie pro děti, Obecná didaktika, Obecná pedagogika, Sociální pedagogika, Hudební výchova, Pedagogická komunikace, všechny psychologie, Rekreatologie, adaptační kurz, zážitkové kurzy, Sociální výchova aj. V těchto předmětech se rozvíjely vlastnosti jako je empatie, cílevědomost, myšlení, formulace názorů, porozumění ostatním, duchovní a psychický rozvoj: „*Uvědomila jsem si slabé i silné stránky své osobnosti*“ (K18).

Respondenti uvádějí vyučující, kteří přispívají k osobnostnímu rozvoji. Jejich přístup je pro studenty velmi důležitý: „*Nejvíce mě inspirují vyučující, kteří svým oborem žijou pro radost, ne jen pro práci a je jedno co je to za obor.*“ (K3), „*Velice jsem spokojená s profesionálním přístupem profesorů, personálu. Mám ráda semináře.*“ (K23).

6.3.9 Změna pro podporu rozvoje osobnosti

Většina respondentů odpověděla na předchozí otázku týkající se rozvoje osobnosti kladně, a proto se již nevyjádřili k této otázce. Nicméně jsem zaznamenala několik odpovědí respondentů, kteří sice pocítili rozvoj osobnosti během studia, přesto by pro intenzivnější rozvoj něco chtěli změnit.

Respondenti PS by chtěli víc cvičení, které nutí člověka přemýšlet, nebo by si přáli lepší připravenost a přístup u některých vyučujících. Mezi poslední podněty pro změnu se týkají předmětu psychologie a jejího adekvátního hodnocení. Respondent má pocit, že je teorie odloučena od praxe.

Respondenti KS navrhnou zařadit předmět Logika a obdobně jako PS by ocenili více příjemných pedagogů.

6.3.10 Praxe

Většina respondentů uvádí, že mají zkušenosti s působením v různých zařízeních pro volný čas, nebo se s těmito zařízeními účastní letních dětských táborů a příměstských táborů.

Respondenti PS uvádí zařízení DDM, Salesiánské středisko, Skautské oddíly, družiny a Speciální Mateřské školy. Mimo tyto zařízení přicházejí do styku s dětmi právě na letních dětských táborech a při hlídání dětí.

Respondenti KS uvádějí stejná zařízení a k nim ještě školní družiny, mateřské školy, dětské domovy, knihovny a charity. Někteří se účastní i jednorázových akcí, jako je dětský den, nebo dětský karneval.

6.4 Shrnutí výzkumu

V následující části jsou otázky rozdělené v tabulkách, ve kterých čtenář může pozorovat jednotlivé kategorie, do kterých byly při vyhodnocování zařazeny jednotky, vzniklé technikou otevřeného kódování. Tyto jednotky jsou stejně, jako v předchozí části, rozděleny dle formy studia respondentů, a to prezenční (PS) a kombinované (KS).

Tabulka 1: Jste před dokončením studia. Jak vnímáte a hodnotíte své studium?

Kategorie	PS	KS
Studium oboru	Pozitivní; zábavné; přínosné; obohacující.	Prospěšné; prohlubující; doplňující.
Osobní přístup	Osobnostní rozvoj; jiný pohled na svět.	Životní zkušenost; rozvoj a posilování osobnosti.
Praxe – příprava na budoucí profesi	Strach z budoucího uplatnění; málo praxe.	Teorie a dovednosti; nové obzory.

Tabulka 2: Co vnímáte za pozitivní na studiu a proč?

Kategorie	PS	KS
Studijní obor	Zajímavé předměty; atmosféra; milí a vstřícní vyučující; praxe a supervize; znalosti, zkušenosti, dovednosti; vlastní knihovna a menza; jazykové pobyty v zahraničí.	Možnosti předmětů; atmosféra; ochota vyučujících a jejich přístup; pestrost; zajímavost.
Osobní rozvoj a přínos	Kolektiv; volnost; utváření osobnosti; vysokoškolský život.	Znalosti; přehled; zkušenosti; rozvíjení osobnosti; rozšíření obzoru; hospodárnost s časem; změna zájmů; změna vyjadřování; profesionalita v oboru; zábava.

Tabulka 3: Myslíte si, že bylo studium přínosem pro Vaše budoucí povolání?

Kategorie	PS	KS
Přínosné	Praxe; teorie; znalosti; příprava na budoucí povolání; orientace na trhu práce v tomto oboru.	Teoretické znalosti; nové zkušenosti; kvalifikace; aplikace získaných znalostí v praxi; sdílení zkušeností z praxe; nové přátelé; rozvíjení se.
Nepřínosné	Vše známé – jednoduché.	Jiné zaměření zaměstnání; studium pouze z vlastního zájmu.

Tabulka 4: Co vnímáte na studiu za nejdůležitější? Zkuste vysvětlit.

Kategorie	PS	KS
Studium oboru	Praxe; komunikace s vyučujícími; předměty pedagogiky, pedagogiky volného času a psychologie; studium samotné.	Odbornost a pedagogické schopnosti vyučujících; lidský přístup školy; individuální přístup vyučujících; výuka s praktickými úkoly.
Osobní přístup	Uvědomění si, proč studujeme, to co studujeme; titul.	Rozvoj osobnosti; změna myšlení; aplikace znalostí do práce; nové kontakty; znalosti; zkušenosti; dovednosti, změna postoje ke společnosti.

Tabulka 5: Co vnímáte za negativní na studiu a proč?

Kategorie	PS	KS
Studium oboru	Přístup a hodnocení některých vyučujících; nízká úroveň propojení látky s praxí; rozvržení předmětů v průběhu studia; předměty týkající se teologie; kvalita kantorů; problémy s rozmanitostí nálad u zkoušejícího.	Časová náročnost; mnoho písemných prací; málo osobního setkání; mnoho zbytečné teorie; překrývání předmětů; předměty nepotřebné pro praxi (zaměřené na víru a náboženství).
Osobní přístup	Finance.	Časová náročnost; podpora od zaměstnavatele.

Tabulka 6: Co Vám chybělo při studiu (co se týče předmětů, přístupu, možností)?

Kategorie	PS	KS
Předměty	Předměty připravující nás na budoucí povolání; možnosti zapisování seminářů v různých časech; sportovní výchova; možnost účasti na pedagogiky zážitku; cizí jazyky.	Možnost vykonávat praxi v zaměstnání; některé předměty velmi povrchně pojaty; předmět speciální pedagogika; více předmětů pedagogiky a didaktiky; u státnicových předmětů víc přednášek.
Přístup	Diskuze; lepší přístup některých vyučujících; normální způsob výuky.	Diskuze; ochota na studijním oddělení; otevřenější přístup pedagogů; srozumitelný výklad, víc času.
Možnosti		Otevřená knihovna do večera.

Tabulka 7: Kdybyste měl/a možnost něco na studiu změnit, co by to bylo?

Kategorie	PS	KS
Přidat	Vybavení učeben; sportovní výchova; cizí jazyk; biologie člověka; semináře ve 3 ročníku nabízející přípravu na SSZ.	Vybavení učeben; víc hodin výuky a zážitkových aktivit; víc dialogu, her a aktivit spojených s PVČ; naučit se vypracovávat tematické plány pro praxi - ŠVP pro ŠD.
Změnit	Fundamentální teologie a obdobné předměty by měly být volitelné; aby vyučující nečetl celou přednášku prezentaci, kterou máte před sebou; praktičtější psychologie; přístup vyučujících; možnost volit si termíny předmětů.	Možnost volby praxe; pedagog čte ve své přednášce pouze připravenou prezentaci; některé vyučující; méně seminárních prací; státnicové předměty ve 3 ročníku.

Tabulka 8: Co vnímáte jako obohacující pro rozvoj své osobnosti během studia? Konkrétně popište, jaký rozvoj máte na mysli a s jakým předmětem, vyučujícím, přístupem atd. je spojený.

Kategorie	PS	KS
Předměty	Praxe; filozofie; pedagogická komunikace; obecná didaktika; dialogy víry s nevírou; náboženská dimenze výchovy; religionistika; fundamentální teologie; obecná, vývojová a sociální psychologie; metodiky zájmových činností; pedagogika zážitku; výtvarná a dramatická výchova; animace.	Filozofie pro děti; pedagogická komunikace; hudební výchova; obecná didaktika; obecná pedagogika; psychologie; adaptační kurz; praxe; kultura; rekreologii; zážitkové kurzy; základy sociologie; sociální pedagogika.

Tabulka 9: Pokud máte pocit, že Vám studium nepřineslo žádný podnět pro rozvoj své osobnosti, co byste změnil/a (týká se předmětů, vyučujících, přístupu atd.)?

Kategorie	PS	KS
Změnit	Víc cvičení, méně přednášek; obsah psychologie – propojení s praxí; připravenost vyučujících; teologické předměty.	Logika jako předmět; víc příjemných pedagogů.

Tabulka 10: Měl/a jste praxi i mimo školu?

Kategorie	PS	KS
Zařízení a aktivity spojené s oborem	DDM; Salesiánské středisko; letní dětský tábor; skauting; školní družina; hlídání dětí.	DDM; letní dětský tábor; skauting; charita; školní družina; mateřská škola; základní škola; knihovna; charita; dětský domov; jednorázové akce.

6.5 Diskuze

Ve výzkumné sondě jsem se zaměřila na studenty končícího ročníku oboru Pedagogika volného času na JU v ČB, jejich reflexi studia a se studiem spojený rozvoj osobnosti. Při vyhodnocování výzkumu jsem po každé otázce rozdělila odpovědi do kategorií. Ve výsledcích výzkumu je více než patrné, že respondenti se při reflexi studia zaměřili jak na studovaný obor, tak na osobní rozvoj a své sebepojetí. Na studium pohlíželi většina respondentů velmi kladně, je – pozitivní, obohacující, zábavné apod. Přesto se ukázalo, že kdyby měli možnost něco na studiu změnit, požadavky by byly a nebylo by jich málo. Odpovědi k možnosti změny se týkaly i některých pedagogů působících na TF JU v ČB. Někteří respondenti kritizovali jejich přístup, obsah předmětů a hodnocení u zkoušek. Mnozí však byly naopak spokojeni a uvědomují si svůj osobnostní rozvoj během interakce s vyučujícími i se studiem.

Nevýhodou této sondy je doba sběru dat, který probíhal v ročníku, který studuje ještě podle dobíhající akreditace a nereflektuje tudíž změny, které byly zařazeny do

akreditace nové (která byla udělena 11. července 2014). Bylo by zajímavě ve sběru dat pokračovat a porovnat výsledky dalších ročníků.

Volba kvalitativní výzkumné strategie přináší určitá metodologická omezení výzkumu. Již samotný výběr respondentů může přinášet zkreslení, jelikož byli vybráni studenti z jednoho ročníku, proto doporučuji ve výzkumné sondě pokračovat, jak již bylo uvedeno. Výsledky výzkumu jsou platné pouze pro danou skupinu a nelze je generalizovat.

K ovlivnění výzkumu může docházet také ze strany respondentů, kteří vyplňují dotazník s vědomím, že jsou účastníci výzkumu a s tímto vědomím mohou své odpovědi upravovat. Dále si uvědomuji riziko ovlivnitelnosti výzkumníka – komunikace s respondenty či emoční naladění v době sběru dat.

Závěr

Ve své práci jsem si vymezila cíl reflektovat studium na TF JU v ČB z pohledu studentů končícího ročníku v oboru Pedagogika volného času, programu vychovatelství v akademickém roce 2015/2016. Získané poznatky, které jsem získala metodou dotazníkového šetření, shrnuji v kapitole 6.3 a 6.4. Ve výzkumné sondě přibližuji způsob vnímání studia studentů TF JU v ČB jak z hlediska faktorů vztahující se ke studiu samotnému, tak z hlediska osobnostního rozvoje.

První kapitola této práce se zaměřuje na klíčové pojmy pro obor Pedagogika volného času. Jsou zde vymezeny pojmy pedagogika, volný čas, pedagogika volného času. Ve druhé kapitole popisují pojem pedagog volného času, jeho osobností předpoklady a profesní zaměření. Třetí kapitola je věnovaná profesní přípravě pedagoga volného času na TF JU v ČB, která je rozepsána v podobě popisu historického vývoje oboru, struktury studia, jeho rozsahu a zaměření. Ve čtvrté kapitole již vycházím z psychologie osobnosti a zaměřuji se na sebepojetí. Vymezuji pojmy osobnost a její utváření, sebepojetí a sebehodnocení. Pátá kapitola navazuje na sebepojetí a věnuje se reflexi a sebereflexi.

Na výsledcích výzkumu lze pozorovat reflexi studia na TF JU v ČB. Toto téma bylo velice zajímavé a rozsáhlé, proto by mohlo být předlohou dalších šetření. Byla by možná aplikace kvantitativního výzkumu, který by porovnal výsledky šetření jednotlivých skupin studentů.

Myslím si, že tato práce přinesla zajímavý úhel pohledu ze strany studentů na fakultu a studium a mohla by být inspirací i pro vyučující.

Seznam použitých zdrojů

BALCAR, K. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. 2. opr. vyd. Chrudim: Mach, 1991. ISBN neuvedeno.

BELZ, H., SIEFRIST, M. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-479-6.

BIBLE: *Písmo svaté Starého a Nového zákona: český ekumenický překlad*. 19. vydání. Praha: Česká biblická společnost 2015. ISBN 978-80-7545-000-5.

BLATNÝ, M. a kol. *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3434-7.

ČECH, T. *Výchova a volný čas 2*. Brno: MSD, 2007. ISBN 978-80-86633-97-8.

DYTRTOVÁ, R., KRHUTOVÁ, M. *Učitel – příprava na profesi*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2863-6.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-729-0128-1.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HOFBAUER, B. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010. ISBN 978-80-7394-240-3.

HORÁK, J. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky: úvod do studia oboru*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. ISBN 978-80-7372-978-3.

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. *Portál IS/STAG* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, posl. úpravy: 6. 1. 2016 [cit. 2016-01-06]. Dostupné na WWW: <<https://wstag.jcu.cz/portal/studium/prohlizeni.html>>.

KAPLÁNEK, M. (ed.) *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.

KNOTKOVÁ, D. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

KOHOUTEK, R., ŠTĚPANÍK, J., OCETKOVÁ, I. *Základy pedagogické psychologie: nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Brno: CERM, 1996. ISBN 80-85867-94-X.

Kolektiv pracovníků TF JU. *Akademický rok 2004/2005*, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2004.[Informační materiál studijního oddělení Teologické fakulty] ISBN neuvedeno.

KONEČNÁ, V. *Sebepojetí a sebehodnocení rozumově nadaných dětí*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5325-0.

KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-223-1930-9.

MASARIKOVÁ, A., MASARIK, P. *Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Vyd. 2. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2002. ISBN 80-968735-0-4.

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.

NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.

NEHYBA, J. a kol. *Reflexe v procesu učení: desetkrát stejně a přece jinak*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6489-8.

POLEDŇOVÁ, I. (ed.). *Sebepojetí dětí a dospívajících v kontextu školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5085-3.

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-567-7.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing, 2007. 5. vydání. ISBN 978-80-247-1174-4.

ŘÍČAN, P. *Psychologie: příručka pro studenty*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-923-2.

SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Univerzita Karlova, 2005. ISBN 80-246-1039-6.

SMĚKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister, 2002. ISBN 80-85947-80-3.

SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1274-9.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. *Pedagogika volného času* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, posl. úpravy 16. 11. 2015 [cit. 2015-11-16]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/jak-na-tf-v-roce-2015-16/nabizene-studijni-obory/pedagogika-volneho-casu>>.

Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. *Pedagogika volného času* [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, posl. úpravy: 13. 2. 2016 [cit. 2016-02-13]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/studium-a-vzdelavani/jak-na-tf-v-roce-2015-16/nabizene-studijni-obory/pedagogika-volneho-casu>>.

TEOLOGICKÁ FAKULTA JIHOČESKÉ UNIVERZITY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. *Žádost o prodloužení doby platnosti akreditace bakalářského studijního oboru „pedagogika volného času“ studijní program vychovatelství v prezenční a kombinované formě studia.* České Budějovice. 2014.

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času: úvod do studia oboru.* Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-901737-9-9.

Seznam příloh

Příloha č. I. Dotazník

Příloha č. I.

Dotazník

Dobrý den,

jsem studentka Jihočeské univerzity oboru Pedagogika volného času. Ráda bych se Vás prostřednictvím tohoto anonymního dotazníku zeptala na několik otázek týkajících se studovaného oboru. Zajímá mě Váš pohled na studium, jak ho vnímáte. Jde mi o Váš názor, který nebude mít vliv na Vaše studium a bude sloužit pouze jako podklad do praktické části mé bakalářské práce na téma Sebepojetí studentů oboru Pedagogika volného času na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.

Předem děkuji za Váš čas a spolupráci.

Pohlaví: muž žena

Věk:

Ročník:

Forma studia: prezenční kombinované

- 1. Jste před dokončením studia. Jak vnímáte a hodnotíte své studium?**

- 2. Co vnímáte za pozitivní na studiu a proč?**

- 3. Myslíte si, že bylo studium přínosem pro Vaše budoucí povolání? Ano Ne**
V čem, vysvětlíte. (v případě volby ano i ne)

- 4. Co vnímáte na studiu za nejdůležitější? Zkuste vysvětlit.**

- 5. Co vnímáte za negativní na studiu a proč?**
- 6. Co Vám chybělo při studiu (co se týče předmětů, přístupu, možnosti)?**
- 7. Kdybyste měl/a možnost něco na studiu změnit, co by to bylo?**
- 8. Co vnímáte jako obohacující pro rozvoj své osobnosti během studia?
Konkrétně popište, jaký rozvoj máte na mysli a s jakým předmětem,
vyučujícím, přístupem atd. je spojený.**
- 9. Pokud máte pocit, že Vám studium nepřineslo žádný podnět pro rozvoj své
osobnosti, co byste změnil/a (týká se předmětů, vyučujících, přístupu atd.)?**
- 10. Měl/a jste praxi i mimo školu? Ano Ne**
 Jestliže ano: Kde to bylo?
 Jak dlouho to trvalo?
 O jaký typ činnosti se jednalo?

Anotace

KOPŘIVOVÁ, M. *Sebepojetí studentů oboru Pedagogika volného času na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce A. Nohavová.

Klíčová slova: volný čas, student, obor, Teologická fakulta, příprava, sebepojetí, reflexe, sebereflexe, pozitivní, negativní.

Bakalářská práce se zabývá sebepojetím studentů oboru Pedagogika volného času na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy (pedagogika volného času, pedagog volného času, profesní příprava, sebepojetí, reflexe). Seznamujeme čtenáře s oborem pedagogika volného času. Zaměřuje se na pohled studenta na a jeho reflexi studia. Obsahuje výzkumnou sondu, která popisuje faktory, které ovlivňují respondenty při studiu.

Abstract

Self conception of students of pedagogy of free time at faculty of Theology faculty of the University of South Bohemia in Ceske Budejovice.

Keywords: free time, student, study, faculty of Theology, preparation, self conception, reflection, self reflection, positive, negative.

Bachelor's thesis deals with self conception of students of pedagogy of free time at faculty of Theology of the University of South Bohemia in Ceske Budejovice. The basic terms are defined in a theoretical part (pedagogy of free time, teacher of free time, professional preparation, self conception, reflection). We are introducing pedagogy of free time to the reader. It focuses on student's view and his reflection of his study. It includes research which describes factors which affect respondents when studying.